

Tidsskriftet

DEN NORSKE LEGEFORENING

Fjellegen i Isfjorden

INTERVJU

TORI FLAATTEN HALVORSEN

tori.f.halvorsen@gmail.com

Da Erling Rosenstrøm toppet russisk-, friluftslivs- og ledelsesutdanningen med medisin, åpnet det seg enda flere muligheter. Som guide på ekspedisjoner fikk han se verden, men også tragiske ulykker. Da eventyreren ble far, måtte han tenke nytt.

Foto: Tori Flaatten Halvorsen

Den blå terrengbilen med påskriften turlegen.no står parkert nedenfor huset i Isfjorden i Romsdalen. Det er her fjellmedisineren bor sammen med Pia og deres tre unger. Etter åtte år i bygda og sju år i dette huset, er huset snart ferdigrestaurert. Loftet er innredet som et klatreparadis for ungene. Vegger og skråtak er pepret med klatretak, og gulvene er dekket med tjukkaser slik at sikring er helt unødvendig. På veggene i resten av huset er det overraskende nok ikke fotografier fra hans mange ekspedisjoner, men malerier kjøpt i Kairo og i Sør-Afrika, India og Russland. I de store vinduene mot Vengetind er karmene brede og dekket med saueskinn. Her kan store og små kose seg.

– Gutten vår heter Venje, oppkalt etter fjellet som opprinnelig het Venjetind, forklarer Erling.

Tidlig krøkes

Foreldrene til Erling ville at de to sønnene skulle ut i naturen. Fra Ullern var det lett å reise ut til hytta på Grimsøya i Oslofjorden. I feriene dro familien til venner som hadde en seter i Isfjorden. Erling rodde og padlet, klatret i fjellet og gikk på ski om vinteren, alene eller sammen med andre. Han ble aldri best i noe og konkurrerte sjelden. Allsidigheten har alltid vært det viktigste. I militæret valgte han bort tjeneste med mange øvelser utendørs. Han ville lære seg russisk.

Erling Rosenstrøm

1999–2004 Grunnfag i idrett og bachelorgrad i veglederstudiet friluftsliv, Norges Idrettshøgskole

2000–2002 Forsvarets russisk A-kurs og storfag i russisk språk og litteratur, Universitetet i Bergen

2003 Organisasjon og ledelse, Høgskolen i Hedmark, sivil forsvarsutdanning

2004–2011 cand.med., medisinstudier i Tromsø

2012–2017 Turnuslege i Møre og Romsdal og fastlege i Rauma Kommune

2014 Scandinavian Diploma in Mountain Medicine (ScanDIMM) og Icar Medcom Mountain Emergency Physician

2017–d.d. Arbeid med å utarbeide en nasjonal standard for førstehjelpskrav og undervisning for norske guider under Norsk Fjellsportforum-paraplyen

2017–d.d. Turlegen.no

2018–d.d. Formalisert rolle som medisinsk ansvarlig i Hvitserk

2020–d.d. Sykehjemslege Rauma helsehus, 50 % stilling

– Var det for å kunne reise til russisktalende land?

– Hm. Valgene har aldri vært så gjennomtenkt, men faren min hadde tatt russiskkurset og jeg var nysgjerrig på Russland. Landet er nært og litt sært. Jeg liker å gjøre annerledes ting. Der kan jeg finne folk, kultur og landskap som fascinerer meg.

Russisk språk

Fordelen ved å kunne russisk var stor da han etter militæret reiste til fjellene i Kaukasus, ikke langt fra Sotsji der OL nylig ble arrangert. Uten særlige planer for turen, praiet han en taxi på flyplassen og spurte sjåføren om han kjente noen han kunne bo hos. Han ble introdusert for en skogvokter som ble verten hans for et par måneder. Det ble mange og lange skiturer før turen gikk til St. Petersburg. Universitetet i den vakre byen samarbeidet med Universitetet i Bergen. Vipps, så tok Erling storfag i russisk.

– Man kan si mye om russisk styresett, men folka der liker jeg. De er varme og hjertelige, det er mye spennende kultur. Finkultur med ballett og opera, spennende musikk.

«Jeg liker å gjøre annerledes ting. Der kan jeg finne folk, kultur og landskap som fascinerer meg»

Senere ble det mange turer til Sentral-Asia. Som friluftslivstudent reiste han til Kirgisistan for å skrive en oppgave fra et barnehjem der barna fikk opplæring i å bruke naturen. Myndighetene i den tidligere sovjetiske republikken begynte på det tidspunktet å satse på turisme. Noen var framsynte og tenkte at barnehjemsbarna senere kunne jobbe innenfor opplevelsesturisme.

– Slik ble det også! utbryter Erling, som mange ganger siden har reist tilbake til Kirgisistan.

Tromsø som studiested

Da Erling var 24 år, begynte han på medisinstudiet i Tromsø. Ikke egentlig fordi det finnes uendelige turmuligheter rundt det arktiske universitetet, men for å kunne fortsette å jobbe som guide ute i verden. Han jobbet for Eventyrreiser, som siden slo seg sammen med Hvitserk. Foruten turer til russisktalende land, ble det ekspedisjoner i Himalaya og til Kilimanjaro, Sør-Amerika, Midtøsten, Grønland og Antarktis. Totalt over 50 turer og ekspedisjoner har det blitt.

Julaften 2012 på Sydpolpunktet. Erling Rosenstrøm står bakerst. Foto: Privat

– Hvordan kombinerte du studier og jobb?

– I Tromsø var det bare eksamen en gang årlig. Jeg er heldig som ikke er avhengig av forelesninger for å tilegne meg fag. Dessuten fikk jeg avtaler med forelesere om at jeg kunne hospitere veldig intensivt i korte perioder. Det gikk greit så lenge ikke alle studentene ønsket de tilpasningene jeg fikk. Det er jeg glad for.

Det ble lite sosialt. Det kan han angre på.

– Jeg ekskluderte meg enda mer da jeg tok ett års studiefri. Men når det er sagt, var jeg sammen med medstudenter på utvekslinger under studiet. Det var flere enn meg som trodde at vi skulle klare å lære oss arabisk da vi tok gynekologi- og pediatrisemesteret i Beirut, men det gikk ikke.

I en valgfri periode i 2. studieår, dro en studentgjeng til et indianerreservat i Waccamaw-distriktet i USA.

– Vi skulle holde førstehjelpskurs, men da produsenten av det norske utstyret skjønnte at vi skulle bruke det i undervisningen i USA, ble de lite villige. De fryktet at det kunne bli advokatmat hvis noen senere mente at manglende effekt av førstehjelpen hadde med utstyret å gjøre.

Så langt hadde ikke studentene tenkt. Også i førstehjelp sniker politikk, økonomi og jus seg inn. Det liker fjellegen dårlig.

Til Sydpolpunktet

Da Erling var ferdig med studiet, 31 år gammel, var han glad for å måtte vente på turnusplass. Gjennom høsten reiste han hjem til de fem deltagerne som han skulle følge på ski i Amundsens fotspor til Sydpolpunktet.

– Fysisk styrke er viktig. Vi trente sammen og hver for oss i månedsvis før den lange turen. Vi ville likevel ikke ha lykket hvis ikke deltagerne og deres familier var mentalt forberedt. Forarbeidet er helt avgjørende!

På julaften 2012 kom ekspedisjonen fram til Sydpolpunktet, 100 år etter den store norske oppdageren. I løpet av noen uker forflyttet Erling seg fra midnattssola på bunnen av jordkloden til en mørk vinterhverdag ved sykehuset i Ålesund. Året etter var både han og kvinnen i hans liv, Pia, på plass ved legekantoret i Rauma kommune. Erling som turnuslege og Pia som sykepleier. De hadde truffet hverandre på en fjellhytte noen år før.

Erling fikk innimellom tid til nye turer, og fjellmedisinstudier i Sveits ble prioritert. Erfaringen og kunnskapen var god å ha med den dagen Erling kjente jorda riste under seg da han satt i et telt i Base Camp under Mount Everest. Sekundet etter så han opp mot fjellsiden der snøen var i ferd med å løsne. Deltagerne som han hadde tatt med til Basecamp, var da på vei opp det siste stykket av verdens høyeste fjell.

Jordkjelvet i Nepal 2015

– Det jeg gjorde de neste tre døgnene, er det viktigste jeg har gjort som fjellmedisiner. Men operasjonen var full av etiske dilemmaer. Klatrere i disse områdene er nesten per definisjon egoister. De er ofte ikke så gode på å tilby andre klatrelag hjelp heller, men det ble heldigvis ikke noe problem denne gang. Noe annet var det at vi der oppe i fjellet ble forfordelt hjelp utenfra. Eventyrere kommer fra rike land. I disse landene finnes det forsikringsselskaper og personer som har penger og er villig til å bruke dem. Vi var i et fattig land og alle trengte hjelp.

Foto: Tori Flaatten Halvorsen

Research før intervjuet har ikke gitt treff som omhandler bragden den norske legen gjorde for å redde de totalt 70 hardt skadde hvorav 20 livstruende. Erling har aldri vært så opptatt av å bli kjent for det han har gjort. Men nå forteller han.

– Da snøen endelig hadde lagt seg, tenkte jeg mest på deltagerne i følget mitt der oppe i fjellet. Alt kommunikasjonsutstyr og nesten alt annet utstyr var borte. Erling var uskadd takket være at han fikk lagt seg bak en stein, og at basecampen gikk fri for de største is- og

snømassene. Når etterskjelvene kom, beregnet fjellegen at det ikke kom til å være mer snø som kunne løsne. Det viste seg å stemme.

«Jeg var lettet over at 'mine' var uskadd, men først etterpå skjønte jeg at de ikke hadde fått informasjon om at jeg levde»

– Under snøen fant vi en VHF-radio slik at vi fikk tak i de andre der oppe. Jeg var lettet over at «mine» var uskadd, men først etterpå skjønte jeg at de ikke hadde fått informasjon om at jeg levde.

Imens jobbet han og fire–fem andre leger på spreng sammen med andre som var i stand til å hjelpe. Folk delte varme klær, dunjakker og soveposer. Det å unngå nedkjøling er fjellmedisinens tredje bud, etter frie luftveier og komprimere blødninger.

Engelske Rachel Tullet som var på vakt på det stasjonære syketeltet, som i stor grad var blitt ødelagt i skredet, gjorde en fantastisk lederjobb fra starten. Telt ble igjen satt opp og legene startet triagering. Erling glemmer aldri den unge nepalesiske sherpaen med hematemes, aspirasjon og hyperventillasjon og som raskt mistet bevisstheten. Kompisene ropte stadig at legene måtte redde han, men gutten døde etter fire timer – mest sannsynlig med store indre blødninger i buk. Sånn er livet når man befinner seg blant mange skadde og noen døde eller døende, i en virkelighet med sterk kulde, stadig etterskjelv, mørke kvelder og netter og hjelpemannskaper som selv er sterkt preget av situasjonen. At man ikke vet når hjelpen kommer, og at lufta er så tynn at alle puster og peser og alle bevegelser er et ork, gjør ikke situasjonen bedre.

Evakuering fra Basecamp

Etter om lag ett døgn kom hjelpen. Helikopteret som var betalt av personer utenfor Nepal, hentet de aller sykeste først. Hvor pasientene skulle flys og hvilken hjelp som sto klar der, visste de lite om oppe i fjellet. Oksygen og deksametason fantes – de var jo tross alt på et sted der klatrere skulle opp på verdens høyeste topp. Ellers var det lite tilgjengelig medisinsk utstyr og medisin utover morfin og noe væskeinfusjoner. Det var om å gjøre å improvisere for å stabilisere folk mest mulig og eventuelt reponere brudd og luksasjoner for å minske skadeomfang.

Da de 20 mest livstruende skadde var evakuert, hadde ikke Rachel mer å gi (i etterkant viste det seg at hun blant annet hadde et brudd i kneet). Nå tok Erling hovedansvaret for triageringen av de neste 50 med store skader. Han visste snaut nok navnet på noen av dem som lå der. De var merket med nummer skrevet i pannen. Det ble et absurd teater da de skadde forsto hva som var Erlings oppgave. Raskt ble alle «akutt dårligere». Frustrasjonen for nordmannen ble komplett da det landet flere helikoptre samtidig og de skadde selv tok seg fram til flyene mens Erling sto uvirksom igjen. Plutselig var alle de syke borte fra skadestedet i 5 000 meters høyde. 18 mennesker var døde. Tomheten slo inn. Men så måtte man få ned klatrere som satt fast i fjellet over Basecamp. Stiger og andre sikringer var ødelagt. Alle i Erlings turfølge ble flydd ned til ham. Der bestemte Erling at de skulle gå videre ned for egen maskin. Det måtte være mange andre mennesker som i større grad trengte helikoptrene som på få dager tjente det mangedobbelte av det de pleide.

Innsats for de lokale

Tilbake i Katmandu var Erling i villrede om hva han skulle gjøre. De etablerte hjelpeorganisasjonene ville ikke ha en ekstra legeressurs. Erling følte seg til overs, og ikke før etterpå har han forstått at det å ta inn mannskap som ikke er drillet i internt opplegg er risikabelt.

Førstehjelpsutstyret til fjellegen tar ikke mye plass. Foto: Tori Flaatten Halvorsen

– Det er teamarbeidet som driver fram et slik hjelpeprosjekt. Det var vanskelig å ta innover seg der jeg sto.

Han ble med i en organisasjon som delte ut mat og utstyr, men det var krevende å nå de som trengte det mest. Over to millioner mennesker trengte bistand i mange måneder etter at klatrerne hadde forlatt fjellandet.

Fjellmedisin

Det er sjelden det er innleide leger på ekspedisjoner. Erling har vært med som guide, men Hvitserk har brukt den totale ekspertisen han innehar. De siste årene har han vært medisinsk ansvarlig for det spesielle reisebyrået. Han har vært involvert i den fjellmedisinske utdannelsen Scandimm, og håper i fremtiden på å bli involvert i UiBs planer for å etablere et norsk fjellmedisinsk kompetansesenter tilsvarende den som eksisterer i Sveits. Et pågående arbeid for å standardisere førstehjelps krav innenfor fjellmedisin er viktig. Så vil han lære både leger og lekfolk førstehjelp på tur. Gjerne i Rauma.

– En fjellmedisiner er ikke en anestesilege som er på tur og redder liv?

Erling ler og tenker høyt om at det kanskje ville ha vært fint å bli anestesilege hvis sykehuset lå i Isfjorden, vaktordningene var både tilpasset et familieliv og et liv som i alle fall må inneholde noen eventyr utenfor sykehusveggene. Slik er det ikke.

«Fjellmedisin handler om å forebygge skader ved å forberede seg mentalt og fysisk, i tillegg til å kunne gjøre det nødvendige når ting skjer»

– Fjellmedisin handler om å forebygge skader ved å forberede seg mentalt og fysisk i tillegg til å kunne gjøre det nødvendige når ting skjer. Et førstehjelpsskrin må være så lite at det ikke blir liggende hjemme. Det må kun inneholde saker som kan brukes på mange måter, eksempelvis både for å reparere utstyr og skadde. Kreativitet og fleksibilitet er avgjørende.

Det er lite av det som finnes i Erlings førstehjelpsskrin som kan kjøpes på et apotek. Hodelykt for å kunne se og reflekse for å bli sett er obligatorisk. Deretter et par søplesekker samt idrettstape. Det viktigste er å holde pasienten varm.

– All unødvendig fordampning fra huden må stoppes så fort som mulig. Ved å pakke inn pasienten i plastikk som tettes med tape, får man en dampspærre som begrenser et stort varmetap. Deretter putter du på det du har av varme og tørre klær før pasienten legges i vindsekken. Alternativet er å raskt fjerne søkkvåte klær, men selv kortvarig helt ubeskyttet kropp gir store varmetap.

Ivrig forteller han hvordan en liten rull med gladpack kan brukes for å dekke og beskytte sårskader, gi støtte ved et ankelovertråkk, bindes rundt hodet som dampspærre under lua eller fungere som en fatle. En Samsplint (en tynn og bevegelig aluminiumsplate dekket med et par millimeter skumgummi på begge sider) kan brukes for å stabilisere et brudd. Erling viser hvordan å forme platen slik at den blir stiv. Vipps, så er den omdannet til en nakkekrage eller en stabil laske til armer og bein.

– Helt uslåelig, som en gips. Perfekt smertestillende!

Turlegen.no

Familielivet gjør fjellegen mindre mobil. Halvtidsjobb på Helsehuset i Åndalsnes er perfekt. Han har gitt beskjed om at han kan ringes når som helst.

– Syke eldre mennesker med begrenset livsgnist skal ikke reise til sykehus for unødvendige undersøkelser og behandling, sier han bestemt.

Så bygger han opp sin egen bedrift, Turlegen.no. Bedriften tilbyr førstehjelpskurs – under koronatida også på nett. Beredskap og førstehjelpsundervisning for klatreparker er populært. Videre lager han skreddersydde beredskapsplaner for lengre turer og ekspedisjoner. Britiske Royal Marines og TV har vært kunder. Innimellom blir det noen telefoner når noen er kommet ut i hardt vær. Da må det være trygt å ha en avtale med nettopp fjellegen i Isfjorden.

Publisert: 26. juli 2021. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.21.0456

© Tidsskrift for Den norske legeforening 2023. Lastet ned fra tidsskriftet.no 9. juni 2023.